

Grundlagsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av läropliktslagen och till vissa lagar som har samband med den

Till kulturutskottet

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av läropliktslagen och till vissa lagar som har samband med den (RP 54/2022 rd): Ärendet har remitterats till grundlagsutskottet för utlåtande till kulturutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- regeringsråd Piritta Sirvio, undervisnings- och kulturministeriet
- professor Kirsi Kuusikko
- professor Olli Mäenpää.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- professor (emeritus) Teuvo Pohjolainen.

PROPOSITIONEN

I propositionen föreslås ändringar i läropliktslagen, lagen om grundläggande utbildning, gymnasielagen, lagen om yrkesutbildning, lagen om utbildning som handleder för examensutbildning, lagen om fritt bildningsarbete och lagen om nationella studie- och examensregister.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 augusti 2022.

I avsnittet om lagstiftningsordningen och propositionens förhållande till grundlagen granskas lagförslagen mot grundlagens 6 § om likabehandling, 10 § om skydd för privatlivet, 16 § om kulturella rättigheter och 121 § om kommunal självstyrelse.

Lagförslagen kan enligt propositionen behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Regeringen anser det dock önskvärt att grundlagsutskottet lämnar utlåtande i ärendet.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

(1) I propositionen föreslås ändringar i läropliktslagen, lagen om grundläggande utbildning, gymnasielagen, lagen om yrkesutbildning, lagen om utbildning som handleder för examensutbildning, lagen om fritt bildningsarbete och lagen om nationella studie- och examensregister. Syftet med propositionen är att förtydliga bestämmelserna i läropliktslagen utifrån iakttagelser som gjorts vid verkställandet av lagen. I propositionen föreslås ändringar bland annat i läropliktslagens tillämpningsområde, bestämmelserna om fullgörande av läroplikt, inkvarterings- och reseersättningar, rätten att få information och bestämmelserna om när en studerande anses ha avgått.

Personkretsen för läroplikten

(2) Enligt 2 § 1 mom. i den gällande läropliktslagen är barn som har sin vanliga vistelseort i Finland läropliktiga. Momentet föreslås få en bestämmelse om att ett barn vid tillämpningen av läropliktslagen anses ha sin vanliga vistelseort i Finland om han eller hon har en hemkommun enligt lagen om hemkommun och grunden för barnets vistelse i landet är någon annan än studier.

(3) Den gällande ordalydelsen i fråga om läroplikts tillämpningsområde motsvarar innehållet i den tidigare ordalydelsen gällande läroplikt i 25 § 1 mom. i lagen om grundläggande utbildning. Enligt etablerad praxis gällande läroplikt enligt lagen om grundläggande utbildning anses ett barn ha sin vanliga vistelseort i Finland, om barnet har en i lagen om hemkommun avsedd hemkommun. Denna praxis har enligt propositionen (s. 5) också gällt den utvidgade läroplikten enligt den nya läropliktslagen.

(4) Den föreslagna regleringen är relevant med avseende på 16 § i grundlagen. Enligt 16 § 1 mom. har var och en rätt till avgiftsfri grundläggande utbildning. Enligt momentets andra mening utfärdas bestämmelser om läroplikten genom lag. I momentet föreskrivs det att var och en har subjektiv rätt till avgiftsfri grundläggande utbildning. Momentets första och andra mening är avsedda att höra samman så till vida att grundundervisningen avser den undervisning som hör till läroplikten (RP 309/1993 rd, s. 68).

(5) Enligt grundlagsutskottet är undervisning som hör till läroplikten sådan grundläggande utbildning som avses i 16 § 1 mom. i grundlagen. I motiven till reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna konstateras det att bestämmelsen i 16 § 1 mom. andra meningen i grundlagen inte hindrar att man utvidgar eller inskränker läroplikten från dess nuvarande nivå. På grund av sambandet mellan momentets första och andra mening utvidgas också skyldigheten att ge avgiftsfri undervisning när läroplikten utvidgas. Det har särskilt konstaterats att bestämmelsen inte hindrar att systemet för grundläggande utbildning ändras, så länge man bibehåller vars och ens rätt till avgiftsfri grundläggande utbildning bevaras (RP 309/1993 rd, s. 68/I). Av 16 § 1 mom. i grundlagen följer att den läroplikt som avses i momentet ska kunna fullgöras inom den avgiftsfria grundläggande utbildningen (GrUU 43/2020 rd, s. 4).

(6) Bestämmelser om läroplikten och om utvidgning eller inskränkning av den kan utfärdas genom lag. På grund av det inbördes förhållandet mellan läroplikten och rätten till avgiftsfri grundläggande utbildning måste bestämmelserna om tillämpningsområdet uppfylla de allmänna förutsättningarna för begränsning av de grundläggande fri- och rättigheterna, såsom kraven på en god-

Utlåtande GrUU 35/2022 rd

tagbar grund för regleringen, proportionalitet och nödvändighet samt exakthet och noggrann avgränsning av bestämmelserna (se GrUB 25/1994 rd, s. 5).

(7) I propositionen motiveras 2 § i läropliktslagen ganska kortfattat, främst med vårdnadshavarnas svårigheter att leva upp till sin skyldighet att övervaka fullgörandet av läroplikten och med att boendekommunens handlednings- och tillsynsansvar enligt läropliktslagen inte kan anses ändamålsenligt i en situation där en person frivilligt har sökt sig till Finland för att avklara en viss utbildning. Enligt propositionen är det motiverat att studierna är frivilliga för studerande som kommer till Finland för att studera. I ljuset av bestämmelsen och dess motiv förblir det också i viss mån oklart vad och utifrån vems utredning beslutet om att inte omfattas av läroplikten ska fattas.

(8) Grundlagsutskottet anser att det inte har lagts fram i sig tillräckliga argument för den föreslagna regleringen som begränsar rätten till avgiftsfri grundläggande utbildning. Om det inte finns andra godtagbara grunder för den föreslagna bestämmelsen, bör regleringen ändras så att befrielse från läroplikten grundar sig på den läropliktiges eller dennes vårdnadshavares eller någon annan laglig företrädarens eget initiativ, till exempel på ansökan och en utredning som parten lagt fram till stöd för den. Den här ändringen är enligt grundlagsutskottet en förutsättning för att lagförslag 1 ska kunna behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Bestämmelserna om när en studerande anses ha avgått

(9) I propositionen föreslås det att bestämmelserna om när en studerande anses ha avgått ändras i fråga om olika former av läropliktsutbildning. Enligt förslaget anses en studerande ha avgått utan att det fattas ett separat beslut om detta, om den studerande tills vidare har avbrutit fullgörandet av läroplikten på någon av de grunder som anges i 7 § i läropliktslagen. Enligt propositionsmotiven blir det tydligare än i nuläget att en studerande anses ha avgått direkt med stöd av ett beslut om avbrytande av studierna utan att den läropliktige eller dennes vårdnadshavare gör en separat anmälan om detta.

(10) Att en läropliktig anses ha avgått ingriper enligt grundlagsutskottet (GrUU 43/2020 rd, s. 10) på ett betydande sätt i den grundläggande fri- och rättigheten att få grundläggande utbildning och begränsar samtidigt fullgörandet av den lagstadgade läroplikten. På grund av rättsverkningarna av att en läropliktig anses ha avgått är det nödvändigt att den läropliktige och dennes vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare på ett begripligt sätt ges tillräcklig information om konsekvenserna av att fullgörandet av läroplikten avbryts. Kulturutskottet bör precisera regleringen.

Beslut om särskilt stöd

(11) Läropliktslagens 23 § föreslås föreskriva att den som ordnar grundläggande utbildning ska lämna den nya utbildningsanordnaren ett beslut om särskilt stöd i situationer som avses i 67 § 3 mom. i lagen om yrkesutbildning och i 22 § 1 mom. i lagen om utbildning som handleder för examensutbildning. Beslutet ska också lämnas på begäran av utbildningsanordnaren. I fråga om utbildning som handleder för examensutbildning har motsvarande rätt att få uppgifter för närvarande ansetts grunda sig på 23 § 3 mom. i läropliktslagen. I fråga om yrkesutbildning är bestämmelsen ny.

Utlåtande GrUU 35/2022 rd

(12) Med tanke på skyddet för privatlivet och personuppgifter enligt 10 § i grundlagen påpekar grundlagsutskottet att bestämmelserna om utlämnande av uppgifter ska vara exakta. Bestämmelsen om lämnande av beslut om särskilt stöd är inte kopplad till ett nödvändighetskrav och skyldigheten gäller inte enligt lagtexten endast beslut som är i kraft när den grundläggande utbildningen avslutas. Enligt 17 § i lagen om grundläggande utbildning ska ett beslut om särskilt stöd granskas åtminstone efter årskurs två samt före uppflyttningen till årskurs sju. Inom ramen för de bestämmelser som gäller detta är det således möjligt att beslutet kan vara flera år gammalt. Enligt grundlagsutskottets uppfattning bör det åtminstone klart framgå av bestämmelsen att den rör beslut om särskilt stöd som fortfarande gäller inom den grundläggande utbildningen. Utskottet uppmanar kulturutskottet att i bestämmelserna om lämnande av beslut också överväga att stärka självbestämmanderätten för dem som får särskilt stöd.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Grundlagsutskottet anför

att lagförslagen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning, men lagförslag 1 bara om utskottets konstitutionella anmärkning till dess 2 § beaktas på behörigt sätt.

Helsingfors 16.6.2022

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Johanna Ojala-Niemelä sd
medlem Outi Alanko-Kahiluoto gröna
medlem Bella Forsgrén gröna
medlem Jukka Gustafsson sd
medlem Hannu Hoskonen cent
medlem Olli Immonen saf
medlem Mikko Kinnunen cent
medlem Anna Kontula vänst
medlem Jukka Mäkynen saf
medlem Sakari Puisto saf
medlem Wille Rydman saml
medlem Heikki Vestman saml
medlem Tuula Väättäinen sd
ersättare Johannes Koskinen sd.

Sekreterare var

utskottsråd Liisa Vanhala.